

A szellemi alkotás jogilag releváns formájának és különböző jogviszonytípusok közötti létezésének elméleti kérdései

I.

Indikáció

A szellemi alkotások jogintézményi anyaga sokkal nagyobb jogterületet fog át, mint amelyet a szellemi alkotásokról szóló átfogó művek és tankönyvek tartalmaznak.¹ Csak tárgyukat nézve a szerzői jogon és az ipari szabadalmi jogon kívül még ide tartozik a mezőgazdaságot érintő növény-, vetőmag-, szaporítóanyag-, és állatfaj-nemesítés,² valamint az újítás és a know-how is.³

Valamennyire jellemző, hogy mind az irodalmi, művészi, tudományos és ipar-, és agrárgazdasági, valamint iparművészeti műalkotások, létesítmények akkor válnak a szellemi alkotás jogának tárgyává, ha valamilyen eredetiséget, újdonságot tartalmaznak. E mellett a szellemi alkotások közül azok esetében, amelyek a gyakorlati élet, az ember életfeltételeinek a jobbítását célozzák az iparban, a mezőgazdaságban, az

---

* Dr. Prugberger Tamás, az MTA doktora, a Vajdasági Tudományos és Művészeti Akadémia tiszteletbeli tagja, professor emeritus, Miskolci Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Munkajogi és Agrárjogi Tanszék, Miskolc

¹ Balázs P. Elemér: 90. § Szerzői jog, In: Szladits K. (szerk.): Magyar magánjog. I. kötet, Budapest, 1938. Grill K. Könyvkiadó, 654-694. o.; Világhy Miklós: Szerzői jog. Beck Salamon: Szabadalmi jog, In: Szladits (szerk.) Magyar magánjog, I. 695-754. o.; Világhy Miklós: A szellemi alkotások joga, Tankönyvkiadó, 1982; Lontai Endre: Polgári jog, A szellemi alkotások joga (Szerzői jog és iparjogvédelem), Tankönyvkiadó, Budapest, 1966; Csécsy György: Iparjogvédelem, Novotni Kiadó, Miskolc, 1997. (A továbbiakban az 1990 utáni rendszerváltást követő joganyagra és szakirodalomra hivatkozom, ami a korábbira épül, de az aktuálisat is tartalmazza.)

² Olajos István –Szilágyi Ede: Az agrár és a környezeti jog alapjai. Miskolci Egyetemi Kiadó, Miskolc, 2005. 25-26. o.; Kókai-Kunné Szabó Ágnes Katalin: A növényfajtaoltalom és a növényfajta nemesítéséhez, termesztéséhez kapcsolódó aktuális jogi kérdések. PhD. értekezés, Miskolc, 2013. III-VII. fejezetek; Csák Csilla (szerk.): Agrárjog, Novotni K. Miskolc, 1006. 450-456. o.

³ Csécsy: I. sz. jegyzetben hiv. mű, 83-96. és 119-122. o.

élelmiszeriparban, a gyógyászat-, és az egészségügy terén, az újszerűségnek és az eredetiségnek a gyakorlatban hasznosíthatónak, kivitelezhetőnek kell lennie. Ezen az alapon válik egymástól külön az irodalmi és a művészeti alkotást magába foglaló szerzői jog, valamint a szabadalmi jog.

Ami a szépirodalmi és a tudományos szakirodalmi mű vagy zene-, és képzőművészeti termék, valamint a gyakorlatban hasznosítható ipari, technológiai műszaki és mezőgazdasági-élelmezési szabadalmat, valamint az ahhoz hasonló oltalmat illeti, valamennyire jellemző, hogy előállítója részére védett szellemi személyiségi jogosultságai keletkeznek. E jogosultsági kört az alkotmányjog védi és a polgári jog személyiségi jogi körvonalaz, a szerzői jogi, a szabadalmi jogi, valamint az agrárjogi oltalmi jogi szabályozás pedig konkretizál.⁴ Minthogy mind a szerzői jogba, mind a szabadalmi és az ahhoz hasonló növény- és állatfajta nemesítési oltalmi joghoz tartozó szellemi alkotás egy vagy több jogalany műve, amennyiben független személyiségként került előállításra, a szerzői jogi, szabadalmi és a mezőgazdaságban fennálló növényi és állati oltalom az előállítót az abszolút jellegű személyiségi jogon kívül a terméke, létesítmény felett a tulajdonjogból fakadó birtoklási, használat-hasznosítási és rendelkezési jog is megilleti.⁵

Ennél fogva a jogosult a művel tulajdonosként szabadon rendelkezhet, képzőművészeti, zeneművészeti, irodalmi és iparművészeti alkotását kiállításra viheti, letétbe helyezheti, értékesítheti, bérbe adhatja, a szabadalmi vagy hasonló más oltalmának eredményét, létesítményét vagy eljárását a hatóságilag oltalom helyezés után egyedüli vagy társasági vállalkozóként iparszerű értékesítés céljából előállíthatja, vagy pedig minderről lemondva, szabadalmát és az abban szereplő termék-előállítási jogot adás-vételi szerződéssel másnak átruházza. Ezen kívül mind a szerzői jog, mind pedig a szabadalmi és a hasonló oltalmi jog

---

⁴ 2013:V. tv. (Ptk.) IV. rész Szerzői jog és iparjogvédelem 2: 51-55. §§.; 1999:LXXVI. tv. a szerzői jogról; 1995:XXXIII. tv. a találmányok szabadalmi oltalmáról; 2001: XLVIII. tv. a formatervezési (ipari) minta oltalomról; 1991:XXXIX. tv. a mikroelektromikai félvezető termékek topográfiájának oltalmáról; 1997:XI. tv. a védjegyek és a földrajzi árujelzők oltalmáról; 78/1969 (VII.10.) Mt.sz. rendelet az újításokról; 40/2004(IV.7.) FVM. rendelet a növényfajták állami elismeréséről; 123/2005 (XII. 27.) FVM. sz. rendelet a tenyésztő szervezeti és fajtaelismerés rendjéről; 32/1994.(VI.28.) FM. sz. rendelet a tenyészállatok teljesítményvizsgálatáról.

⁵ Az előbbi jegyzetben felsorolt valamennyi jogforrás e két irányú jogot „expressis verbis” kimondva biztosítja és e tételes-jogi előírásokkal összhangban az 1-3. sz. jegyzetben felsorolt valamennyi mű kihangsúlyozza.

alanya a szellemi alkotás tulajdonjogáról előre is lemondhat a szerzői jog és a szűkebb és a tágabb értelemben vett szabadalmi jog alanya. Ez a helyzet akkor áll elő, ha a kutatási szerződés vagy munka-, ill. szolgálati viszony alapján végzi a tevékenységét a szellemi alkotási jog által védett alkotás tárgyát vagy eredményét előállító személy. Ha viszont az illető vállalkozási vagy megbízási szerződés alapján állítja elő a szellemi alkotási jog által védett eredményt, a tulajdonjog és a hasznosítási jog ugyancsak jelentősen korlátozódik. viszont jogdogmatikailag nem korlátozódhat és sem a munkáltató-foglalkoztató, sem a megbízó-megrendelő sem a más jogcímen azzal rendelkező nem igényelheti, hogy a szellemi alkotás előállítója lemondjon a szerzői-feltalálói személyiségi jogáról, vagyis annak elismeréséről, hogy a mű, ill. az eredmény tőle származik.

II.

A szellemi alkotási jog tárgyi és jogalanyisági köre a szemléleti változások és a jogelmélet tükrében

A görög-római kortól kezdve a közép-, és a korai újkoron át csak a „hét szabad művészet” alá tartozott szépirodalmi és tudományos irodalmi művek (traktátusok) tartoztak a szellemi alkotásoknak még egyáltalán nem intézményesített jogának körébe. Ide tartozott már a preklaszszikus (Egyiptom, Asszíria, Babilónia, Perzsia), még inkább azonban a klasszikus ó-kortól kezdve a maga teljességében az irodalom (a költészet, majd a regény is) a filozófiai-teológiai, az orvosi, a geometriai-matematikai, a geográfiai-csillagászati, a történeti és a politikai értekezések. Sem a képzőművészeti, sem a műszaki jellegű alkotások nem tartoztak a szellemi alkotások körébe és alkotóiknak az általuk alkotott műtárgyakra nézve személyiségi jogaik jogilag deklarálva nem voltak, legfeljebb csak dologi jogaik, az utóbbiak hiányában pedig legfeljebb csak elszámolási követelésük állt fenn adás-vételi, vállalkozási vagy más szerződéses jogviszony alapján. Az ó-korhoz viszonyítva azonban egy bizonyos visszaesés volt tapasztalható a középkorban, sőt a korai újkorban is. Ugyanis, míg a késői köztársaság-, és a principátus-, valamint a dominátus-kori Rómában a festő, mint megbízott a megrendelője számára nem „contractus laborandi” vagy „mandandi”, hanem „donatio” formájában festette meg a képet vagy készítette el a szobrot, amely szívességért „ellen donatit”, azaz „honorariumot” kapott „de facto” a megrendelőjétől, „de iure” azonban a donatorától. Ugyanígy a klasszikus és a posztklasszikus, de még a preklasszikus (archaikus) kori hellenizmus

feljegyezte az irodalmi és a filozófiai-tudományos művekhez hasonlóan a nagy szobrászok neveit.

Ezzel szemben a középkori és a kora-újkor Olaszországban a képzőművészeket (festőket és szobrászokat egyaránt) egyszerű iparosoknak tekintették. Számtalan képzőművészeti műalkotás szerzőjének nem tudjuk a nevét és kilétét, bár az igazán nagyok szignálták műveiket és így tudtul kívánták adni az utókornak kilétüket. Vagyis érezték, hogy művük egyedi és kiemelkedő, vagyis nem kommersz alkotás. A reneszánsz kor egyre erőteljesebb ember-központúsága állította előtérbe a képző-, és a zeneművészetben is a szellemi alkotónak, vagyis a mű előállítójának az e tevékenységével, illetőleg a művel, mint teremtőjével összefüggő személyiségi jogait.

Ami a szellemi alkotások műszaki területeit érinti, az ipari termékekkel kapcsolatos feltalálás és ezzel összefüggésben valamilyen gyakorlatban is hasznosítható újnak az előállítása kapcsolódik ide. Az ipari termékek és használati tárgyak esetében valamilyen műszaki-technológiai az előállítása tartozik ebbe a körbe, amely találmányszabaddalmaztatás, ill. az ezzel kapcsolatos eljárás lebonyolítása után a szabadalmával összefüggő szellemi és a legtöbbször fennálló tulajdonjogával szabadon élhet. Eladhatja a szabadalmát vagy pedig a szabadalom termékeit iparszerű hasznosítás végett szabadon előállíthatja és értékesítheti.

Ahogy az iparban és a műszaki életben a szabadalmi jog jelenti a szellemi alkotást, ugyanígy a mezőgazdaságban a növénytermesztés terén a növénynevelés és egy, a korábbinál jobb minőségű vetőmag-, és szaporítóanyag előállítása, az állattenyésztésben pedig az állatfajnevelés és kitenyésztés tartozik ide. Annak ellenére, hogy az ide vonatkozó quasi szabadalmi jogi, mondhatnók agrárszabadalmi előírások majdnem ugyanolyanok, mint amelyek a műszaki szabadalmak esetében fennállnak, a jogdogmatikai hasonlóság ellenére nem a szabadalmi törvény, hanem külön növény-, állat-, és fajtanemesítési, valamint vetőmag-, és szaporítóanyag védelmi törvény rendezi. Ugyanakkor lehetséges lenne egy átfogó szabadalmi kódexben kialakítani valamennyire egy egységes szabályozást. Ebben a kódexben indokolt lenne kialakítani egy átfogó olyan szabályozást, amely az általános rész a műszaki és a mezőgazdasági szabadalmi jog mind a két területre érvényes átfogó szabályait, míg a különös rész külön fejezetekben a műszaki szabadalmi jog, a

mezőgazdasági quasi szabadalmi jog speciális szabályait tartalmazná.⁶

Speciális kérdést jelent itt még a szabadalmi jognál a védjegy és a mintaoltalom, amely zártfajúvá teszi az árút,⁷ a növényi oltalomnál pedig hasonló idéz elő az un. „eredetvédelem”, amely arra vonatkozik, hogy valamely mezőgazdasági növényi és állati termék vagy élelmiszer milyen földrajzi tájról származik, milyenek ott a terelési feltételek (termőföld-minőség, éghajlati adottságok), amelyek jelentősen meghatározzák a termék speciális tulajdonságait. Ez az un. „eredetvédelem”, amely szintén megadja a lehetőséget arra, hogy a termék előállítója a terméken a saját nevét is feltüntethesse. Ami egyébként a műszaki és az agrártermékeknél szabadalmi vagy ahhoz hasonló jog és ezzel együtt a feltaláló és a mezőgazdasági növény-, és állat-nemesítő, valamint a hasznos újat jelentő vetőmag-, és szaporítóanyag-kikísérletező személyiségi jogait és ezen keresztül szabadalmi tulajdonosi jogait illeti, a kapitalizmus tért hódításával váltak jelentőssé a belőlük származó anyagi haszon miatt.

A XIX. sz. második és a XX. sz. első felében még a művészet és a technika mereven elvált egymástól. A képzőművészeti műtárgy egészen más szemléletben nyert értékelést. A szellemi alkotások jogának mai dogmatikai felosztása még ezt a szemléletet tükrözi, mert az még ebből az időből származik. Ezért van még mindig egy viszonylag merev elkülönítés a szellemi alkotások jogában a szerzői jog és a szabadalmi jog között. Ugyanakkor, már a XX. sz. elejétől divatba jön és egyre terjed a formatervezés és a dizájn. Ennek következtében egyre jelentősebbé válik az iparművészet, aminél fogva a műszaki műtárgyaknál és a mindennapi élet használati tárgyainál egyre jelentősebbé válik a külső forma egyedi jelleg. Ez által az ipari tárgy művészeti tárggyá is válik és megjelenik az iparművészeti tárgy. Így, ha kijön a piacra egy új formájú autó, akkor az új formát megtervezőnek szerzői joga áll fenn az új formára, az új dizájnra. Ez az ipari mintaoltalom, amelyet kis szabadalomnak is szokás nevezni, és amelyet Magyarországon az 1991:XXXVIII. tv. szabályoz.⁸ Ha azonban pl. az új típusú gépkocsi nemcsak új dizájnt, azaz új formát kapott, hanem műszakilag is újat mutat fel, a műszaki újat megvalósító szellemi alkotás előállítója is alkotói személyiségi jogokra igényt tarthat, ha pedig független alkotóként nincs senkinek kötelmi jogi

---

⁶ Kókai-Kun Szabó, 91-104. és 104-125. o.

⁷ Csécsy, 119-150. o.; Olajos-Szilágyi, 25-26. o.

⁸ Csécsy, 103-109. o.

szerződéssel lekötelezve, alkotása felett mind a két oldalon álló alkotó az alkotás tárgyát érintve tulajdonjoggal is rendelkezik.

Ezen kívül a technika is egyre erőteljesebb mértékben kiterjesztette a szerzői alkotások körét. Egy évszázada jelent meg a lemezfelvétel, a mozi és a filmművészet, valamint a hangfelvétel, továbbá a televízió, korunkban pedig a videó-kazetták. Ennél fogva egy elhangzott előadás vagy fellépés maradandóan rögzíthető és ismételten lejátszható, meghallgatható és megtekinthető. Ez által az előadóművész maradandóan rögzített előadása szerzői jogvédelem alatt áll. Ezért a rögzítő eszközről újból előadni csak az ő engedélyével lehet és minden engedélyezett előadás után a részére honorárium jár. Ugyanígy a művész vagy a tudós, ill. a szakember előadása, fellépése vagy egy film, videokazetta vagy hangszalag kereskedelmi forgalomba hozatala csak a szerző vagy/és a benne szereplő előadó hozzájárulásával hozható, ami a jogosult szerzői, előadóművészi személyiségi jogából fakad. A honorárium kérdése és a személyiségi jog eredője, amely honoráriumról az előadóművész, a szerző, vagy a feltaláló lemondhat, a szerzői-feltalálói vagy előadói minőségben megnyilvánuló személyiségi jogáról azonban általam vallott álláspont szerint nem, mivel az a személyiség elidegeníthetetlen része kell, hogy legyen, már csak azért is, mert a személyiségi jogok forgalomképtelenek. Bár különböző cégek, amelyek munka-, vagy szolgálati viszonyban kutatókat alkalmaznak vagy előadóművészeket szponzorálnak, az első esetben anonimé teszik a feltaláló, ill. a fejlesztő nevét és szerzőként, előállítóként ill. szabadalmi eljárásban csak a cég nevét tüntetik fel, a feltalálót nem. Ezt a kereskedelmi hírnév érdekében minden további nélkül meg lehet tenni, viszont ilyen esetben is a feltaláló vagy a szerző alapvető emberi jogai alapján jogot formálhat arra, hogy szellemi alkotása tárgyát eredményen vagy létesítményen alkotóként a neve feltüntetésre kerüljön.

Helyes lenne, ha ezt nemcsak a magyar Alaptörvény, valamint a Ptk. személyiségi jogi szabályai, hanem valamennyi állam alkotmánya és polgári jogának személyiségi jogokat tartalmazó szabályai kimondanák. Ez különösen ma, a globalizáció és a kemény liberalizmus korában jelentkezik igen fontos követelményként, amikor a tendencia az, hogy a gazdaságilag erős cégek a kis-, és a közepes vállalkozásokat, valamennyi vállalkozás pedig, legyen az szupra-, vagy internacionális, kicsi vagy nagy, egyformán hajlamos elnyomni munka-, vagy szolgálati viszonyban az egyént. A munkajog pedig ezzel szemben külön védelmet nem biztosít. Ezért indokolt lenne, ha az ILO egy olyan egyezményt fogal-

mazna meg, és toborozna csatlakozó államokat, amelyek ezt az elvet elfogadva, ilyen szabályozást az egyes államok nemzeti jogában megvalósítana. E problémára a bővebb kifejtés és nézetem jogi megalapozása érdekében még visszatérek.

III.

A szellemi alkotásból fakadó jogok és kötelezettségek alakulása az egyes szerződéses jogviszonyok keretében

A szépirodalmi és a szakmai-tudományos mű, valamint a képzőművészeti alkotás előállítója a művét saját maga kiadhatja, előállíthatja, többszörözheti és szabadon értékesítheti. Művére jogosult feltüntetni saját szerzői nevét, ha pedig a művet többen írták és/vagy állították elő, bármelyikük igényelheti a szerzői arány feltüntetését, ha pedig a mű egyes részeit megosztva állították elő, akkor mindegyikük igényelheti, hogy az általa írt vagy alkotott részen a neve feltüntetésre kerüljön. A szabadalmi, ill. az iparjogvédelem esetében az egyéni, valamint a közös előállítású feltalálót, ill. feltalálói közösséget, az ipari formatervezőt és a formatervező közösséget, úgyszintén az egyénileg vagy közösen végzett növénynevelésben résztvevőket a személyiségi-alkotói (feltalálói, nevelési) jogok az itt említett szerzői joghoz hasonlóan alakulnak. Mindkettőnek a jogi dogmatikája hasonlít, sőt majdnem egyezik az egyéni tulajdonból és az osztatlan, valamint a használati-, és/vagy tulajdonjogi is megosztott tulajdonközösség szabályaival.

A személyiségi szerzői, feltalálói, nevelési jognak az alkotáson, illetve a szabadalmi, vagy a növénynevelési lajstromban történő feltüntetése az ingatlanok és egyes ingók tulajdonosi lajstromozásához hasonlítanak, ahol a tulajdonközösséget is hasonlóként, a tulajdonosi arányok szerint kell feltüntetni. Ahol a szerzői mű egyes részei a szerző társak részéről elkülöníthető, saját maga is rendelkezhet a saját részével, pl. a többszörözés, a külön kiadás, a szabadalmi felhasználás, stb. terén. Hasonló a helyzet a szabadalom és a növénynevelés terén is. E személyiségi jogból eredően a szerző a mű kiadására kiadói szerződést köthet. A kiadói szerződés esetében a kiadóval egyéni szerző, szerzőtársak és társszerzők állhatnak jogviszonyban. Hasonlóképpen jöhet létre a szabadalmi szerződés egy vagy több feltaláló, szabadalmas esetében. Ebből adódóan a feltaláló, valamint a „kisszabadalom” tulajdonosa, vagyis a formatervező, ha munkája a szabadalmasétól elválasztható, vagy ha nem

fűződik hozzá szabadalom, és ugyanígy a növény-, és szaporítóanyag-nemesítő a felhasználást szerződéssel átadhatja. Ahogy a kiadói szerződésnél a kiadóval egyéni szerző, szerzőtársak és társszerzők állhatnak jogviszonyban, ahol a szerzői jogok az alkotói elkülöníthető vagy elkülönítésre alkalmatlan részarányok szerint osztódnak, főleg a honorárium tekintetében, hasonló helyzet áll fenn a szabadalom-hasznosítási szerződés esetében is.

A különbség a kettő között csupán az, hogy míg a szerző nem köteles művét a nyilvánosságra hozni, miként ezt több művével Hemingway is tette, addig a szabadalom jogosultja közhasznú szabadalom esetében, ha szabadalmának termékét nem állítja maga elő vagy arra felhasználási szerződést nem köt, ill. a hasznosításra nem ad másnak jogot, az állam kényszerhasznosítást rendelhet el. Ugyanez a helyzet a növény-nemesítés esetében is. Ugyanis a növény-nemesítő egyúttal fajtafenntartási joggal rendelkezik, ha azonban a fajtafenntartással nem él, akkor fajtafenntartási szerződéssel köteles díjazás ellenében a fajtafenntartási jogot arra vállalkozónak átadni. Ha ezt nem teszi meg és a fajta fenntartásról nem gondoskodik, vagy ugyanígy a fajtafenntartást elmulasztja az, akinek e jogot a nemesítő átadta, az állam az állam kényszer fajtafenntartást rendel el. Mindkét esetben tehát érvényesül a tulajdon szociális megkötésének a Rudolph von Jheringtől származó elve.⁹ Az állami közreműködéssel létesített kényszerhasznosítási szerződés tehát a tágabb értelmű szabadalmi jog teljes területén fenn áll, a szerzői jog azonban ilyen vagy hasonló nem ismer.

Ugyancsak hasonló különbség áll fenn a tekintetben, hogy míg a szerzői jog esetében nincsen a szabadalmi, valamint a nemesített növény-fajta állami elismeréséhez fűződő eljárás, addig e kettőnél ez lényeges a szabadalom tárgyánál az abszolút újnak, míg a növény-nemesítésnél és a fajtatenyésztésnél a relatív újnak, valamint a feltalálói, nemesítési elsőbbségnek a megállapítását célzó szabadalmi, ill. növény-, és fajtanemesítési eljárás. Abban van csak egyezés, hogy a szerzői jogbitorlás, a plágium, valamint a szabadalombitorlás igen súlyos, büntetőjogilag is releváns szankciót von a lopáshoz hasonlóan maga után. A tulajdonjoghoz hasonló szerkezet tehát itt is megmutatkozik.

---

⁹ Mindezt az egyes intézmények esetében egyenként rendezik hasonló tartalommal a 4. sz. jegyzetben felsorolt jogforrások és ugyanígy az egyes intézményeknél elkülönítve, az analógiákra nem rámutatva tárgyalják az 1. és a 2. sz. jegyzetben felsorolt írások.

Közelebbről megvizsgálva a szabadalmi eljárást és a nemesített növényfajták és szaporítóanyagok állami elismerési eljárását, mind a kettőnek a célja egyrészt az újdonsági kritériumnak és a gyakorlati hasznosíthatóságnak való megfelelés megvizsgálása, másrészt az elsőbbség fennállásának a megállapítása. A szabadalmi eljárást a Nemzeti Szabadalmi Hivatal (NSZH),¹⁰ míg a nemesített növényfajták, vetőmagok és szaporító anyagok állami elismerését a tenyészállatok tulajdonságának a javításával együtt a Nemzeti Mezőgazdasági Minősítő Intézet (NMMI)¹¹ végzi. A találmány és az ipari-, valamint a használati minta, csak úgy, mint a mikroelektronikai felvezető terméknel jelentkező újdonság szabadalomként akkor lesz elismerve, ha vagy a feltaláló, vagy helyezze a leendő felhasználó szabadalmi eljárás lefolytatását a NSZH-nál, a növény-, és állatfaj-nemesítő pedig az állami elismerést a NMMI-től kéri.

Mind a kétféle eljárás az elsőbbséget érintő kritérium megállapítása érdekében a megfelelő jogszabályban meghatározott ideig nyilvános hirdetményközlésre kerül sor, amely időtartam alatt bárki igazoltan bejelentheti az elsőbbségé, az eljáró NSZH., illetőleg a NMMI pedig a nála lévő nyilvántartások alapján vizsgálja meg a kérelmező részéről fenn áll-e az elsőbbségi kritérium. Ha igen, és az elsőbbségi igény bejelentésére szóló kihirdetett határidő igénybejelentés nélkül letelt, a NSZH szakértői bevonással lefolytatja az érdemi vizsgálatot annak megállapítására, hogy a szabadalmaztatásra bejelentett találmány mennyiben műszaki jellegű és rendelkezik-e az abszolút újdonság és a gyakorlatban történő hasznosíthatóság kritériumával. Ha eme kritériumoknak való megfelelés fennáll, akkor a szabadalmat megadja, ellenkező esetben pedig elutasítja.¹² A nemesített növényfajták állami elismerésére irányuló igényt a NMMI-nél kell bejelenteni. Bejelentő a szabadalomhoz hasonlóan, ahol a jogosult a feltaláló, valamint a hasznosító, itt a nemesítő, vagy pedig a fajta fenntartó. A bejelentés után a NMMI itt is hirdetmény formájában meghatározott időt adva lehetőséget ad a bejelentő elsőbbségi igényének a vitatására. Ha ilyen igény a megadott határidőn belül nem jelentkezik és a NMMI a nemesítési nyilvántartásokból megállapítja, hogy a bejelentő az elsőbbségi igénynek megfelel, a relatív újdonság és a gyakorlatban való hasznosíthatóság megállapítására átadja az ügyet vizsgálatra a Fajtaminősítő Bizottságnak. A NMMI a Fajtaminősítő Bizottság állásfoglalás-

---

¹⁰ 1995:XXXIII. tv. 5., 5/a. és 6..§§.

¹¹ 40/ 2004 (IV. 7.) FM. rendelet.

¹² L. a 10. sz. jegyzetet.

lása alapján dönt az állami elismerésről és gondoskodik a nemesített növénynek és a nemesítő, valamint a bejelentő nevének a Nemzeti Fajtajegyzékbe történő nyilvántartásba vételéről.¹³ Tenyészállatok tulajdonosságainak jobbításánál az eljárás szintén hasonló és annak lebonyolítására szintén a NMMI illetékes azzal a különbséggel, hogy itt szakértőként a Tenyésztési Hatóság jár el, tenyésztésre pedig csak a Földművelési és Vidékfejlesztési Minisztérium által elismert tenyésztéssel foglalkozó egyesület, szövetség vagy vállalkozás ismerhető el, mégpedig szakosodva oly módon, hogy egy intézmény az itt megjelöltek közül csak egy fajtára kaphat elismerést.¹⁴

Mindez jogelméleti szinten absztrahálva arra utal, hogy a legtágabb „szabadalmi” jog esetében a speciális eljárás háttér joganyaga a közigazgatási eljárásról szóló törvény, amely a közigazgatási jog része. Mindezt figyelembe véve, az eddig tárgyalta alapján megállapítható, hogy a szellemi alkotások jogában a szerzői jog teljes mértékben a polgári jog része, amelynek egyik gyökere a név-viseléssel összefüggő személyiségi jogból, vagyis a szerzőkénti elismerésből, a másik a tulajdonjogból ered, amely a plágiummal és idegen részéről megmásítással nem sérthető birtoklás, használat-haszonszerzés és rendelkezés jogát tartalmazza, míg a harmadik gyökér kötelmi jogi eredetű, amely a kiadói szerződésben realizálódik. Ezzel szemben az itt tárgyalt „tágabb értelemben vett szabadalmi jog” a jogrendszer-tagozódás szempontjából kettős jellegű. Anyagi jogilag hasonló a helyzet a szerzői joghoz azzal a különbséggel, hogy itt a személyiségi és a tulajdonosi jogosultság megállapítása speciális közigazgatási eljárás lefolytatásához van kötve, ahol a szabadalom tartalmát képező kizárólagos használat és hasznosítás, valamint a fajtafenntartás joga meghatározott időre és adó jellegű járulékfizetés mellett áll fenn, melynek megfizetése, ha elmarad, a szabadalmi jognak, ill. a fajtafenntartási jognak a megvonására kerül sor. Itt tehát bizonyos mértékig a pénzügyi jog adójogi része is beékelődésre kerül.

Miként az eddigiekből kitűnik, a szellemi alkotásoknál jelentkező nevesített szerződések mindegyikének a tartalma átengedés, vagyis „dare” jellegű szerződésekről van szó, amely lehet ingyenes, vagyis ajándékozási jellegű, a gyakorlatban azonban inkább visszterhesek, és

---

¹³ 40/2004.(IV. 7.) FVM. sz. rendelet.

¹⁴ A 2006:XI. tv.-el mód. 1993:CXIV. tv. az állat-tenyésztésről; 32/1994 (VJ.28.) FM. rendelet a tenyészállatok teljesítményvizsgálatáról és a 123/2005.(XII. 27.) FVM. rendelet a tenyésztő szervezeti és fajtaelismerés rendjéről.

ezért az adás-vételi szerződési típushoz tartoznak. Ez áll fenn a kiadói, a szabadalom hasznosítási és a fajtafenntartási szerződések esetében. Abban az esetben azonban, ha az eredeti vagy a származékos szabadalmi jogosult nem gyakorolja ezt a jogát, az állam elvonhatja tőle. Kérdés azonban, hogy a származékos szabadalmat hasznosító vagy a fajta fenntartó esetében, ha az nem gyakorolja eme jogát, az eredeti jogosult igényelheti-e a hasznosítási, ill. a fajtafenntartási jog átvételét? Megítélésem szerint ilyen igénnyel a szabadalmi jogot, ill. a fajtafenntartási jogot megadó hatósághoz kell a feltalálónak/szabadalmi jogosultnak, ill. a növénynemesítőnek fordulnia eme igényével és szerintem ebben az esetben köteles a hatóság az igényt teljesíteni, ha a kérelmező meg tud felelni e tevékenységnek. Sőt, a hatóság -- megítélésem szerint – először a feltalálóhoz, ill. a növénynemesítőhöz kell, hogy forduljon a hasznosítás átvétele, ill. folytatása tárgyában. Ugyanakkor arra is lehetőség van, hogy a feltaláló a szabadalmi szerződésben a fajtanemesítő pedig a fajtafenntartási szerződésben az itt említett esetre vételi vagy elővásárlási jogot.

Más viszont a helyzet a kutatási szerződés, vagy megbízási, ill. vállalkozási szerződés, valamint munka-, ill. szolgálati szerződés keretében történő szerzői mű, ill. műszaki találmány, használati vagy ipari minta, vagy mikroelektronikai fejlesztő termék elkészítése esetén. Ilyenkor az eredmény hasznosítási joga a szerződés teljesítésével azonnal átszáll a megrendelőre, ill. a megbízóra vagy pedig a munkáltatóra. A szerzőként, ill. feltalálóként, fajtanemesítőként, vagyis alkotóként feltüntetésre kerülő személyiségi jog azonban akkor is fennmarad, ha azt eredetileg nem kötötték ki. Annak feltüntetését az alkotó még utólag is kérheti. Ugyanez a helyzet az újítás esetében is azzal a különbséggel, hogy itt, ha az munkaviszonyban történik, teljesen a munkajog szabályai alkalmazandók és az ellenérték fizetésemelésben, prémiumban vagy jutalomban mutatkozik meg. Újításnál semmilyen előzetes hatósági eljárás nincs, tekintve, hogy az újítás egy lokálisan megjelenő relatív újdonságot jelent. Tartalmát illetően a know-how is egy lokálisan jelentkező újat jelent egy termék esetében, amelynek forgalmazására a know-how-al rendelkező a termék-előállítóval és/vagy forgalmazóval köt szerződést, meghatározva az előállításnál valamint a forgalmazásnál alkalmazandó követelményeket. Lényegileg ugyanez a helyzet áll fenn olyan újításnál is, ahol az újító „szabadúszó”, vagyis semmilyen munka-, ill. szolgálati jogviszonyban nem áll.

IV. Rövid összegezés és következtetés

Az eddig előadottakból kitűnik, hogy mind a szerzői jog, mind a szétágazó találmányi és az ahhoz hasonló intézmények joga között a jogi részletszabályokban fennálló eltérések ellenére strukturális összefüggések állnak fenn. Ezek figyelembevételével a szellemi alkotások joga egységes kódexben szabályozható. Egy általános részben mindenek előtt kiemelten rendezni kellene az NSZ alapvető emberi jogaiból kiindulva az alkotó elidegeníthetetlen személyéhez fűződő jogait és az alkotáshoz fűződő tulajdonosi rendelkezési jogait, ami a feltalálói jog esetében össztársadalmi érdekből korlátozható. Az általános részt magába foglaló első fejezetet követő második fejezet tartalmazhatná szerzői jogot alfejezetek szerint, míg a harmadik a szabadalmi jogot, a negyedikben pedig a mezőgazdasági termeléssel és tenyésztéssel, valamint az élelmiszerekkel kapcsolatos új termék-előállításokkal összefüggő „kis szabadalmi” jogosultságokat. Végezetül pedig az utolsó fejezet foglalkozhatna a termékek eredetvédelmével. Ezt a kódexet helyes lenne FAO és ILO egyezmény vagy pedig európai uniós rendelettel megalkotni. Eme internacionális szabályozás harmonizálhatná átfogó jelleggel a szellemi alkotások jogi szabályozását az egyes államokban.